

EEN VERDWENEN PAROCHIE . . . OF HOE EINDHOVEN EEN KEULSE BISSCHOP VAN HAAR GRONDGEBIED BANDE

J.Th.M. MELSSEN

*„Severijn, Severijn,
eens zult gij bisschop van Keulen zijn”¹⁾*

In een aantal oude akten wordt gesproken over de parochie Blaarthem Sint Severinus. Het dorp Blaarthem, sedert 1810 opgenomen in de gemeente Gestel en Blaarthem, is in 1920 in groot Eindhoven opgenomen. Het Zever-eind (tot 1921 gemeente Zeelst, daarna gemeente Veldhoven) is in 1972 bij een grenswijziging bij de gemeente Eindhoven gevoegd.

Ten tijde van het Ancien Régime behoorden zowel Blaarthem als Zeelst tot de dingbank van Veldhoven, Zeelst en Blaarthem. Vóór omstreeks 1560 behoorden genoemde dorpen tot de dingbank van Oerle evenals tot de cijns-kring van Oerle (1340) en tot het gruitgebied van die vrijheid.²⁾ Het dorp Gestel bij Eindhoven, onderdeel van de dingbank van Gestel, Strijp en Stratum, behoorde tot de parochie Blaarthem³⁾ en was gerechtigd in de gemene

gronden, die door Jan II, hertog van Brabant, op 20 mei 1297 aan die van Zonderwijk, Meerveldhoven, Zeelst en Blaarthem werd uitgegeven.⁴⁾

Als men onderzoek verricht naar de geschiedenis van Blaarthem valt het op, dat tot omstreeks 1350 alleen van Blaarthem wordt gesproken, kort na genoemd jaar van de parochies Blaarthem St. Severijns (1350) en Blaarthem St. Lambrechts (1354), terwijl eerstgenoemde parochie nog in de middeleeuwen verdwijnt. Wij hebben onderzocht wat van de parochie Blaarthem St. Severijns bekend is en waarom deze parochie kan zijn verdwenen.

Zevereind of Severijn

Een transport van een huis en landerijen in de parochie St. Severijns Blaarthem op 28 juli 1453 door Jan Henrick Aleytensoen aan Jan Wouters van der Rundonc vinden wij vervolgd onder Zeelst als op 16 januari 1469 Ansem Wouters van der Rundonc een hoeve te Zeelst *op Sente Severijns* verkoopt.⁵⁾ Ook onder Strijp – dat grensde aan het Zevereind – komen wij in 1454 en 1459 respectievelijk tegen: land „aen gheen Zeverijns” en land ter plaatse geheten Severijns.⁶⁾ De kadastrale kaart van 1828-1832 van de gemeente Zeelst (sectie B, tweede blad) geeft tussen de Rundgraaf (= grens met Strijp), de Gender (= grens met Gestel), de Rundgraaf (= grens met Blaarthem) en het gehucht Biezenkuilen (onder Zeelst) de naam *Het Zevereind* (kadastrale nummers 923 t/m 1002), terwijl de manuscriptkaart van 1837 *Severijn* geeft. De gemeente-atlas van J. Kuyper (1867) laat het probleem voor wat het is en noemt het gebied *Severijn of Zevereind*. De topografische kaart (blad 690, Veldhoven, verkend in 1898) geeft *Zevereind*.

Die naam blijft gehandhaafd tot na de grenswijziging van 1 april 1972, toen de straatnaam Severeind als zijstraat van de Hoevenweg nog voorkwam. Nog in de zeventiger jaren is deze naam verdwenen door uitbreiding van het industrieterrein De Hurk. Severeind lag in de omgeving van de huidige Meerakker. Slechts in de gemeente Veldhoven herinneren – tussen Kruisstraat/Biezenkuilen en Blaarthemseweg – de straatnamen Severeind en St. Severinuslaan nog aan deze verdwenen parochie, gewijd aan Sint Severijn, bisschop van Keulen.

Sint Severijn, bisschop van Keulen († 397)

Severijn is afgeleid van Severinus, die volgens Gregorius van Tours bisschop van Keulen was ten tijde van Martinus, bisschop van Tours, omstreeks 400.⁷⁾ Schutjes verhaalt dat de H. Severinus, bisschop van Keulen (348–) in het Roomse martelarenboek voorkomt op 23 oktober en dat Gregorius van Tours meedeelt, dat de dood van de H. Martinus, bisschop van Tours, aan Severinus door een hemelse openbaring werd bekend gemaakt.⁸⁾ De legende van bisschop Severinus van Keulen ontleent gebeurtenissen aan de levensbeschrijvingen van gelijknamige heilige bisschoppen van Bordeaux en Sens. De verering van de H. Severinus breidde zich – in de 10e en 11e eeuw⁹⁾ – verder uit over de bisdommen Keulen en Trier en o.a. Brabant en Vlaanderen.¹⁰⁾ Naamsverwarring met de H. Severus, bisschop van Ravenna, heeft ertoe geleid, dat ook Severinus als patroon der wevers werd beschouwd. Voor-

beelden hiervan zijn o.a. te 's-Hertogenbosch en Eindhoven terug te vinden.¹¹⁾

De H. Severinus wordt afgebeeld in pontificaal ornaat, met boek en bisschopsstaf, zoals op een gouden medaillon uit Keulen uit de eerste helft van de 11e eeuw¹²⁾ (zie afb.). Uit onze streek ken ik slechts één uitbeelding van deze heilige en wel op het 15e eeuwse zegel van de schepensbank van Hapert (waar Severinus parochiepatroon is) en Hoogeloon.¹³⁾ Binnen en over de legenda wordt de bisschop in vol ornaat geplaatst tegen een achtergrond met boom of struik.

De kerk of kapel van Sint Severijn in Blaarthem

Een van de problemen die zich voordoen bij het localiseren van de kerk of kapel is het feit, dat deze vóór de invoering van het kadaster is verdwenen. Gelukkig wist Hendrik Verhees de kapel nog te plaatsen op zijn kaart van de Meierij (rond 1791), waardoor wij in staat zijn de kapel te situeren bij het huis (boerderij) van A. Coppelmans (1832: Zeelst, sectie B, tweede blad, nr. 958) en wel precies tegenover de plaats, waar de weg van de Biezenkuilen stoot op de weg van Blaarthem naar Strijp.

Elders in dit artikel zullen wij zien dat de parochie Sint Severijns Blaarthem in 1350 voor het eerst wordt genoemd, dat in 1410 sprake is van de beemd 't Houbroec achter de Severijnskerk in Blaarthem en dat in 1462 nog „Sinte Severijns kerchof” wordt genoemd.

De registers van het aartsdiakenaat Kempenland geven onder het dekenaat Woensel de kerk of kapel van *Blaerthem S. Severini* als zelfstandige parochiekerk c.q.-kapel, zonder nadere altaren te noemen (1400-1485), alhoewel onder 1460 de kapel wordt genoemd als gelegen in de parochie Zeelst of Blaarthem. In de jaren 1497-1523 wordt de kapel genoemd onder de parochiekerk van Blaarthem St. Lambrechts en in de jaren 1510-1566 onder de parochie Zeelst.¹⁴⁾ Ook andere bronnen geven informatie over deze kapel. Op 12 augustus 1440 verhuurt Antonis van den Velde als gemachtigde van zijn broer, heer Heymerick van den Velde,¹⁵⁾ rector van de St. Severijnskapel onder Blaarthem, voor 5 jaar aan Jan Henrick Aleytensoen van Zeelst het erf *Sente Severijnslant* (van die kapel) in Sente Severijns Blaarthem en de tiend van die kapel, voor 38 postulaatsgulden en 2 kapoenen, half op St. Jan en half op St. Jacob. De verhuuring vervalt als heer Heymerick sterft of afstand doet van die kapel.^{15a)} In het kohier van de 100ste penning van Zeelst (1569-1571) is sprake van „die kercke van Zeelst metten kerchoff ende blockhuys, ommuert sijnde, groot 1/2 lopen” en meteen daarna „een capellen genaempt sint severijns tsamen metter plaetsen omgraven, groot ontrent een halff lopen”. De tiend van de kapel komt ook in het kohier voor: „Hendrick Dielis cum suis hebben tsamen in hueringe een thiende met een stuck lants ende heytvelts toebehoorende der capellen van St. Severijn ofte den rector derselver”.¹⁶⁾ Een verordening van bisschop Zoësius (1615-1625) van 16 mei 1616 leert ons dat heer Richard van Vlierden een groot deel van de kapel met het kerkhof heeft ingenomen, volgens zijn verklaring met toestemming van bisschop Masius (1594-1614) van 12 mei 1604 en dat hij bereid is

de kapel met toebehoren te verlaten indien de gemaakte kosten in het herstellen van de kapel aan hem worden teruggegeven. Op 26 juni 1631 wordt de Severijnskapel met toebehoren door juffrouw Anna de Borchgreve getransporteerd aan de landmeter Alexander Andriessen (van Zeelst).¹⁷⁾ Als Hendrik Verhees op 16 mei 1791 de St. Severijnskapel „onder Blaertum” tekent, schrijft hij daarbij dat dit gebouw „tans een herberg” is.¹⁸⁾ De kapel zal vóór 1828 zijn afgebroken.

Het patronaatsrecht van de kapel

Dit recht was in 1460 in handen van Rutger van Erpe alias van Lieshout, wapendrager¹⁹⁾ en lijkt afkomstig te zijn van de familie Van Goberdingen.²⁰⁾ Vóór 1490 komt het presentatierecht in handen van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch,²¹⁾ waar het nog berust in 1530,²²⁾ in 1645 (waar de kapel van St. Querin wordt genoemd)²³⁾ en volgens Schutjes, die meedeelt dat het beneficium der kapel bij besluit van het college der Godshuizen te 's-Hertogenbosch van 6 juni 1838 aan de pastoor van Zeelst wordt toegekend.²⁴⁾ De oorsprong van dit recht is mogelijk gelijk aan de geschiedenis van het leengoed Ten Hasenbosch (zie hierna).

Opvallend is, dat in het archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch o.a. de oorkonden van 1 oktober 1271, 1317, 1353 en 1354 – betreffende Blaarthem – berusten²⁵⁾ en dat die instelling in 1832 eigenaar is van twee percelen bouwland en een perceel heide op Zevereind (kad.nrs. 991, 1000 en 1000a).

De parochie Sint Severijns Blaarthem

De vroegste vermelding van Blaarthem Sint Severijns komen wij tegen in het zg. Stootboek, een leenregister van Brabant, aangelegd in 1350, waarin staat aangetekend dat Heinric Heinric Comans het leen *tegoet te Blarthem sente Severijns* verheft onder toezicht van zijn oom en voogd Jan Coman.²⁶⁾ Reeds Heinrichs grootvader, Wouter Coman, hield dit leen van de hertog, doch het oudste leenregister geeft slechts: *I hovam terre apud Blarthem*.²⁷⁾ Heinrichs dochter Katharina verkoopt dit leengoed in augustus 1380 aan haar neef Ghiselbert Maechemans (ook genoemd van den Hasenbossche),²⁸⁾ wiens broer Henric Machelmi dit leengoed vergrootte waarna hij van de hertog in leen ontving *tegoet geheten Hasenbosch* met de helft van *tegoet ter Ynden* (de andere helft hield hij van de heer van Boxel), gelegen te *Sente Severins Blaerthem*.²⁹⁾ Reeds de vader van Ghiselbert en Henric, Machelmus van Tricht, komt met de alias Van den Hasenbossche voor.³⁰⁾

Genoemd goed Ter Ynden in de *parochie* St. Severijns Blaarthem is belast met een cijns van 19 of 20 pond, door Machelm van den Velde opgedragen aan Hubrecht van Goberdingen. Hubrechts weduwe Margriet – een dochter van Machelm van Tricht – draagt deze cijns in 1383 op als huwelijksgift aan haar zoon Hubrecht.³¹⁾ Zoon Hubrecht erkent in 1384 dat Henrick Belensoen van der Venne van Stripe alle achterstallen heeft betaald, die Hubrecht beurt uit de hoeve van Henrick Belensoen voornoemd in de parochie Sint Severijns Blaarthem.³²⁾ Rond 1430 is deze cijns in handen van Jacoba Hu-

brechts van Goberdingen (voor $\frac{3}{4}$) en haar broer Peter (voor $\frac{1}{4}$).³³) Jacoba van Goberdingen, dochter van Hubrecht en Margriet, verkoopt op 14 december 1440 het leengoed Ten Hasenbosch aan Rutger van Erpe³⁴); andere bronnen beweren dat Rutger Willems van Erpe – als man van Beel – de hoeve Ten Hasenbosch in de parochies Zeelst en Blaarthem in 1430 heeft verkregen als huwelijksgift van zijn schoonvader Geerwich in de Wage.³⁵) Als Rutger van Erpe in 1462 het leen overdraagt aan zijn zoon Willem, wordt dit als volgt omschreven: een hoeve geheten die hoeve ten Hasenbosche gelegen in de *parochie Sint Severijns Blaarthem*, houdende een stuk akkerland, groot 4 mudzaad, en 8 bunder broekland met de huizing daarop staande, strekkende met een zijde naast een waterlaat geheten *de Rundgrave* („daer Seelst en Strijp scheyt”)³⁶) en met de andere zijde aan de gemene straat, met een einde aan een goed geheten *'t Hofgoed*; een akker geheten den Beeckacker, groot $2\frac{1}{2}$ mudzaad en 4 lopenzaad land, strekkende met een zijde naast de gemene straat en met het andere einde aan een Groenstrate, welke straat half tot dit leengoed behoort; een akker van 5 lopenzaad land, strekkende met een zijde naast de gemene dijk aldaar en met een einde aan *Sinte Severijns kerchof*.³⁷) Genoemd Hofgoed komen wij ook tegen in een akte van dinsdags na Sacramentsdag van het jaar 1383 als Peter Wouters van Broekhoven aan Ghiselbert van den Hazenbossche (zie hiervoor) een beemd opdraagt, geheten *die Vloet*, gelegen in de parochie Sint Severijns Blaarthem, tussen een erfenis geheten *die Wijstat* en *'t Hofgoed*.³⁸) De vroegste vermelding van de Hazenbos treffen wij aan in het hertogelijk cijnsregister van 1340 in de cijnskring Eersel, waar ene Eelkinus van den Hasenbossche 12 nieuwe penningen cijns moet betalen.³⁹)

Behalve genoemde goederen Ten Hasenbosch en Ter Ynden lag in de parochie Sint Severijns Blaarthem nog een derde goed, het *Cauwersijnster goed*, genoemd als gelegen in die parochie in 1382-1387.⁴⁰) Dit goed was in 1340 eigendom van Elyzabet Cauwersijns, in dat jaar genoemd als cijnsplichtige van de hertog van Brabant in de cijnskring Oerle, waartoe ook Blaarthem en Zeelst behoorden.⁴¹) Op 4 december 1354 heeft Ghiselbert, zoon van Machelm van Tricht, de goederen in de *parochie Blaarthem St. Lambrechts* met toebehoren uit tegen een erfpacht van 7 mud en 5 lopen rogge, maat van Eindhoven, op voorwaarde dat de ontvanger binnen drie jaar daarop een huis zal bouwen van drie gebinten. Genoemde goederen waren afkomstig Van Elyzabet genaamd der Cauersinster.⁴²) Eerder al – op 20 oktober 1353 – had vrouwe Beatrijs, zuster van Jan Coman en weduwe van Maechelman van Tricht (= Utrecht) voor schepenen van Eindhoven haar goederen in Blaarthem veronderpand door een erfcijs van 8 ponden daaruit te schenken aan haar zoon Ghiselbert.⁴³)

Wij hebben hiervoor dus gezien, dat in de parochie Sint Severijns Blaarthem tenminste drie hoeven hebben gelegen: Ten Hasenbosch, Ter Ynden en het Cauwersijnster goed. De twee eerste hoeven zijn rond 1380 nog in één hand, doch Ter Ynden blijkt al in 1384 in andere handen te zijn overgegaan en niet meer tot het leengoed te behoren. Van Ten Hasenbosch wordt in 1430 gezegd dat dit goed is gelegen in de parochies Zeelst en Blaarthem, terwijl de

Brabantse leenregisters zoals steeds de oude benamingen handhaven. Het goed Ter Ynden blijkt volgens een akte van 1413 in de parochie Zeelst te liggen, ter plaatse Cleyn Eyndoven vóór die Ynde, terwijl in 1418 sprake is van *tgoet Ter Teynden* ter plaatse Cleyn Eyndoven. Dit goed was voordien in handen van Henric Belensoen (zie hiervoor) en oorspronkelijk in handen van Henric Coman.⁴⁴⁾ Landerijen, die tot dit goed behoorden, lagen verspreid over de dorpen Zeelst, Strijp, Zonderwijk, Meerveldhoven en Blaarthem.⁴⁵⁾ Deze hoeve of dit goed was al in de 15e eeuw in verschillende handen,⁴⁶⁾ zoals uit een akte van 1410 blijkt als een huis en hof in Cleyn Eyndoven, een weide in de akkers van Zeelst, land vóór het Ynde van Merefelt, een stuk land voor het hek van Broekhoven en een beemd geheten 't Houbroec achter de Severijnskerk in Blaarthem als $\frac{1}{8}$ deel van een goed wordt verkocht.⁴⁷⁾ Ook lag in Cleyn Eyndoven aan de Bogartstraat en aan de Cleyn Eyndovensestraat de *Trichterhoeve*.⁴⁸⁾ zeer waarschijnlijk genoemd naar of gesticht door de familie Van Tricht, d.w.z. door Machelm van Tricht en zijn nakomelingen (zie hiervoor). Elders wordt gesproken van een huis in Zeelst, gelegen tussen de Muggenhoolsestraat en de Cleyn Eyndovensestraat.⁴⁹⁾ Verschillende percelen land, behorende tot het Brabantse leengoed Ter Heiden onder Zeelst, grensden aan de hoeve of het goed Ter Teynden, één perceel van dat leengoed was gelegen tussen het goed Ter Teynden en *tgoet te Blaarthem*.⁵⁰⁾

De goederen of hoeven Ten Hasenbosch, Ter Ynden en het Cauwersijnster goed waren dus rond 1350 alle in handen van de familie Coman en de daaraan verwante familie Van Tricht. Mogelijk heeft ook Elyzabet genaamd Cauersinster tot die familie behoort, daar wij in „Cauersinster” een beroep- of functieaanduiding kunnen zien.⁵¹⁾ Ten Hasenbosch zal tot het allodiale goed van de familie Van Tricht of Coman hebben behoort, daar reeds Machelm van Tricht met de alias Van den Hasenbossche voorkomt, zodat het goed Ter Ynden (waarvan de helft een Buxtels leen was) het oorspronkelijke leengoed zal zijn geweest al kan niet worden uitgesloten dat delen van het goed Ten Hasenbosch tot dit leen hebben behoort. Ter Ynden ligt later – evenals de Trichterhoeve – in de parochie Zeelst, ter plaatse Cleyn Eyndoven, dat dus binnen de oude parochie Sint Severijns Blaarthem moet hebben gelegen. Het Cauwersijnster goed, dat oorspronkelijk tot de parochie Sint Severijns Blaarthem behoort, ligt al in 1354 in de parochie Sint Lambrechts Blaarthem.

De parochie Sint Severijns Blaarthem vóór 1350

De familie Coman bezat, zoals wij hebben gezien, een aantal goederen in de parochie Blaarthem Sint Severijns. Mogelijk is ook het patronaatsrecht van de kerk van die familie afkomstig. Voor tenminste één goed was deze familie leenman van de hertog van Brabant. Als oudste leenman wordt (in 1312) de Bossche poorter Wouter Coman genoemd, die ook volgens een andere bron goederen in Blaarthem St. Severijns bezat.⁵²⁾ Wouter Coman verwerft in 1281 een deel van de tiend van Zonderwijk, dat hij al in leen hield, en verkoopt dat deel aan het klooster Postel.⁵³⁾ Een ander deel van die tiend wordt

hem enkele maanden later door de hertog van Brabant geschonken als allodiaal goed in plaats waarvan Wouter zijn allodiale goederen onder Blaarthem als leengoederen aan de hertog opdraagt. Deze goederen waren vroeger van Wellinus genaamd Tutseken geweest.⁵⁴⁾ Het allodiaal geworden deel van de tiend van Zonderwijk verkoopt Wouter aan Godschalk van Bladel.⁵⁵⁾ Reeds Wouters vader, Henric Coman, was onder Blaarthem gegoed. Op 1 oktober 1271 verkoopt Willem, heer van Horne, al zijn goederen onder Blaarthem, die hij eerst van de hertog van Brabant in leen hield en welke de hertog voor hem allodiaal had gemaakt, als allodiaal goed aan Henric Coman, burger van 's-Hertogenbosch.⁵⁶⁾ Enkele weken eerder had Willem, heer van Horne, geoorkond, dat hij zijn allodiale goederen – die evenveel waard zijn als die, die hij te Blaarthem van de hertog in leen hield – van laatstgenoemde in leen zal ontvangen op gelijke wijze waarop hij de goederen te Blaarthem in leen hield.⁵⁷⁾

Hoe Willem, heer van Horne, aan zijn goederen in Blaarthem kwam, weten wij uit een akte van kort voor of uit 1264,⁵⁸⁾ waarin Willem, heer van Altena en Horne († 5 december 1264) zijn erfenis regelt. Willem – zijn oudste zoon – krijgt het kasteel Horne met toebehoren en alle goederen in Blaarthem met inbegrip van de goederen van Blaarthem, die ten zuiden daarvan in zijn bezit zijn, terwijl Dirk het kasteel Altena met toebehoren en alle goederen, behalve Blaarthem, die ten noorden daarvan zijn bezit zijn.

Willem, heer van Altena en Horne, was samen met zijn broer Engelbert, heer van Cranendonk (en Horne), erfgenaam van zijn oom Dirk, heer van Altena, die op 10 of 11 maart 1240 overleed.⁵⁹⁾ Daar in die tijd slechts bezit van de heer van Altena – en niet van de heer van Horne – in de omgeving van Eindhoven bekend is, zullen ook de goederen in Blaarthem – alhoewel deze nergens als zodanig worden genoemd – afkomstig zijn geweest van de heer van Altena.⁶⁰⁾ De mogelijke herkomst van dit bezit is mogelijk terug te vinden in de lijst van goederen, die tot 1173 aan het klooster Postel zijn geschonken. In deze lijst treedt een „nobilis matrona” Bertha van Blaarthem op, die (met toestemming van haar dochter Gisla en van de zonen van die dochter: Alard, graaf van Megen, Dirk en Rogier Scademulen) 1/6 deel van het domein Reusel aan het klooster Postel schenkt en die verder bezit heeft in het domein Blaarthem.⁶¹⁾ Genoemde overdracht zal rond 1145 hebben plaatsgevonden, daar genoemde Alard (graaf) van Megen in dat jaar als getuige optreedt, direct na Dirk van Altena.⁶²⁾ In de Dirk, (half)broer van Alard, graaf van Megen, vermoeden wij Dirk I van Altena, die in 1152 goederen in Brabant schenkt aan de abdij Averbode.⁶³⁾ Zijn klein- of achterkleinzoon, de hiervoor genoemde Dirk, heer van Altena († 1240) bezat o.a. goederen te Reusel, Mierde, Maarheeze (Heugten) en een deel van het land van Weert naast o.a. de patronaatsrechten van Son, Nuenen en Strijp.⁶⁴⁾

De stichting van de Sint Lambrechtskerk te Blaarthem

Uit latere gegevens weten wij, dat het centrum van Blaarthem was gelegen bij het kasteel van Blaarthem. De bezitters van dit kasteel (1340: mansus, 1436: omgracht blokhuis, 1525: dat Borchtken) bezaten behalve dit *tgoet tot*

Blaarthem – ook wel 't *Hofgoet* genoemd – het collatie- of patronaatsrecht van de St.Lambrechtskerk, de onderhoudsplicht van het koor (later de koren) in die kerk, de grove, smalle en oude tienden van Blaarthem en Gestel en de cijnschoenders te Blaarthem. Bij opgravingen ter plaatse van dit voormalig kasteel is aardewerk uit de 10e-12e eeuw aangetroffen.⁶⁵) Uit een akte uit 1436 blijkt, dat o.a. *die Wijstat* beemd aan de Gender, dat Smaelbroec met de gemene gronden daarvoor en de helft van *die Vloet* aan de Gender, tot het goederencomplex van dit goed behoorden. De oudst bekende bezitter van dit goed is Geerlinck van Blaarthem omstreeks 1340.

De Lambertuskerk was gelegen naast het kasteel en tegenover dit kasteel lag op de Gender een watermolen (genoemd in 1344). Het gehele complex lag aan de splitsing van wegen naar Meerveldhoven, Strijp (èn kerk van St. Severijn) en Gestel. De jongere kasteeltjes Gagelbosch en 't Slotje zijn afsplitsingen van deze oude kern, de hoeve Ooievaarsnest is ontstaan op in cultuur gebracht gemene gronden in de 15e of 16e eeuw.⁶⁶) Het domein Blaarthem was niet leenroerig aan de hertog, wèl cijnsplichtig in de cijnskring Stratum. Binnen Blaarthem (later St.Lambrechts Blaarthem) lag wel het Brabantse leengoed 't *Melysgoet*, waarvan als oudste leenman Jan van Blaarthem bekend is.⁶⁷)

Onze theorie nu is, dat de bezitters van dit domeingoed kort vóór 1350 een eigenkerk hebben gebouwd op hun domein, gewijd aan St.Lambertus, waardoor de meer afgelegen Severijnskerk langzaam (al in de 14e eeuw) buiten gebruik raakte. Hierdoor kwam een deel van de oude parochie Blaarthem onder de parochie Zeelst. De nieuwe parochie Blaarthem St.Lambrechts omvatte nog slechts het latere Blaarthem en het dorp Gestel. Severijn en Klein Eindhoven kwamen onder de parochie Zeelst.

Een andere mogelijkheid is, dat de kern van het dorp Blaarthem is verplaatst van de St.Severijnskerk naar het domein aan de Gender, waar de kapel van het domein de status van parochiekerk langzaam overnam. De verplaatsing van het dorp of de dorpskern vindt steun in een akte van 17 februari 1317, waarin sprake is van het dorp *AUDE BLARTHEM* en van een akker genaamd Grote Acker, groot 8 lopenzaad, in *AUDE BLARTHEM*.⁶⁸)

Conclusie

Met Blaarthem in de jaren vóór 1350 wordt de parochie Sint Severijns Blaarthem bedoeld. De verspreiding van de verering van de Keulse bisschop-heilige Severijn in de 10e en 11e eeuw sluit aan bij gegevens betreffende Blaarthem: aardewerk uit 10e-12e eeuw op het terrein van het domein Blaarthem en een edelvrouwe Bertha van Blaarthem, die omstreeks 1100-1145 zal hebben geleefd en goed bezat in Blaarthem. Via de Altena's zal Blaarthems bezit in handen van de heren van Horne en de heren van Cranendonk⁶⁹) zijn gekomen. De Hornes en anderen dragen hun allodiale goederen in Blaarthem over aan de familie Coman, die deze in leen opdraagt aan de hertog van Brabant, de grondheer van Blaarthem in de 13e eeuw, gezien het feit, dat de hertog de gemene gronden uitgeeft en niet een plaatselijke heer.

Tot het complex van goederen, dat de hiervoor beschreven lijn volgt, zal het

patronaatsrecht van de St. Severijnskerk hebben behoord. Het oorspronkelijke Blaarthem zal in het begin van de 14e eeuw zijn betekenis hebben verloren door de opkomst van het domein aan de Gender (met eigenkerk) of door het verdwijnen van het oorspronkelijke dorp (zie de naam Oud-Blaarthem), danwel door de stichting van een eigenkerk gewijd aan St. Lambertus op het domein aan de Gender kort vóór 1350. Dat de parochie St. Severijns Blaarthem nog lange tijd in akten en registers blijft gehandhaafd komt door de halsstarrige overschrijverij uit oudere akten en registers door de middel-eeuwse „ambtenaren”.

De naam, die ter plaatse van de oude Severijnskapel nog tot in de zeventiger jaren van deze eeuw als herinnering aan deze verdwenen parochie voorkwam, is door het a-historische beleid van het Eindhovense stadsbestuur van de kaart geveegd en voorgoed (?) uit het geschreven stadsbeeld verdwenen!

Noten

- 1) Aldus een goudvogeltje op een ploegstaart tegen een boerenzoon uit Zeelst. Mededeling van een boerenzoon op de St. Josephschool te Strijp in de dertiger jaren van deze eeuw aan zijn docent (K. Vermeeren), die zijn leerlingen had gevraagd om spreuken en gezegden, die thuis gangbaar waren.
- 2) Rijksarchief in Noord-Brabant (voortaan RANB), Rechterlijk archief van 's-Hertogenbosch (voortaan BP), nr. 1229, folio 276 dd. 1459. Gestel vormde samen met Strijp en Stratum één dingbank en één gruitgebied, RANB, BP nr. 1234, folio 194, dd. 1465.
- 3) Als zodanig genoemd vanaf 1370. Rijksarchief in Limburg, Kasteelarchief Baarlo, inventaris Doppler, regest 2; RANB, BP, nr. 1176, folio 271, dd. 1382.
- 4) H.P.H. Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, 2 delen, 's-Gravenhage 1979 (voortaan OB), nr. 556; RANB, Archief Rentmeester-Generaal, nr. 134, folio 98 verso.
- 5) RANB, BP, jaar 1452/53, folio 325 verso; nr. 1238, folio 178 verso. Een Dirc Wouters van Rundonc was „vroeger” koster van Blaarthem volgens RANB, BP, jaar 1423/24, folio 290 verso.
- 6) RANB, BP, nr. 1224, folio 64 verso; nr. 1229, folio 288.
- 7) Monumenta Annonis, Köln und Siegburg, Weltbild und Kunst im hohen Mittelalter, Köln 1975, p. 40.
- 8) L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch, deel 1, St. Michiels-Gestel 1870, p. 192.
- 9) W.H.Th. Knippenberg, Oude pelgrimages vanuit Noord-Brabant, Kulturhistorische Verkenningen in de Kempen, III, Oisterwijk 1968, p. 51.
- 10) Rijn en Maas. Kunst en Cultuur 800-1400, Keulen/Brussel 1972, p. 132-133.
- 11) Knippenberg, a.w., p. 51.
- 12) Rijn en Maas, a.w., p. 196 nr. E 1.
- 13) Abdij Postel, charters Hapert, dd. 14 november 1479 en verder o.a. dossier Hapert, zegel op stuk dd. 23 augustus 1640. Legenda: S.Scabinorv de Hapt et Loen.
- 14) G. Bannenberg e.a., De oude dekenaten Cuijk, Woensel en Hilvarenbeek in de 15de- en 16de-eeuwse registers van het aartsdiakenaat Kempenland, twee delen, Nijmegen 1968-1970, deel I, p. 151-152 en 232, deel II, p. 92, 288 en 315; RANB, BP, jaar 1499/1500, folio 221.
- 15) Zie over hem: Algemene geschiedenis der Nederlanden, deel 4, Haarlem 1980, p. 429-430.
- 16) RANB, BP, nr. 1210, folio 399. Op folio 392 heet heer Heymerick vicarius-perpetuus van Schijndel.
- 17) Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage, 1e afdeling, Archief van de Raad van State vóór 1795, inv.nr. 2166, kohier Zeelst, folio 3 verso en laatste folio.
- 18) Schutjes, a.w., deel 5, St. Michiels-Gestel 1876, p. 1001-1002.
- 19) Het schetsenboek van Hendrik Verhees (editie Jan van Laarhoven), Den Bosch 1975, p. 66.
- 20) Bannenberg e.a., a.w., deel I, p. 152.

- 20) RANB, BP, jaar 1490/91, folio 69.
- 21) Als noot 20.
- 22) Bannenbergh e.a., a.w., deel I, p. 232.
- 23) Philips Baron van Leefdael, Beschrijving der Meierij van 's-Hertogenbosch (1645), Bijdragen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, deel II, 's-Hertogenbosch 1918, p. 71.
- 24) Schutjes, a.w., deel 5, p. 1002.
- 25) A.C.M. Kappelhof, Het archief van de Tafel van de H.Geest van 's-Hertogenbosch, regesten van oorkonden 1271-1359, deel I, Den Bosch 1980, nummers 1, 108, 369 en 379.
- 26) Algemeen Rijksarchief Brussel (voortaan ARAB), Archief Leenhof van Brabant (voortaan LVB), nr. 2, folio 51 verso.
- 27) Le livre des feudataires de Jean III, Duc de Brabant (editie L. Galesloot), Bruxelles 1865, p. 271.
- 28) Zie noot 38.
- 29) ARAB, LVB nr. 4, zg. Spechtboek, folio 191.
- 30) H.J.M. van Rooij, Het Oud-archief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch, tweede deel, regestenlijst, z.pl. 1963, regest nr. 452 (1414).
- 31) RANB, BP, nr. 1176, folio 299 verso. Van Rooij, a.w., regesten 100, 108 en 372.
- 32) RANB, BP, nr. 1176, folio 344. Andere vermeldingen van tgoet Ter Ynden in BP, nr. 1177, folio 42 (1383) en nr. 1178, folio 107 verso (1387-1391).
- 33) RANB, BP, jaar 1432/33, folio 177 verso.
- 34) Zie noot 29.
- 35) RANB, BP, jaar 1430/31, folio 60 verso.
- 36) RANB, Archief Raad van Brabant, (oud) inv.nr. 1325, folio 49.
- 37) RANB, Archief Raad van Brabant, (oud) inv.nr. 1322, zg. Strickgrefier, folio 134 verso.
- 38) RANB, BP, nr. 1176, folio 307.
- 39) ARAB, Archief Rekenkamer, nr. 45038, folio 44.
- 40) RANB, BP, nr. 1177, folio 348 verso en (samen met de mansus Ter Ynden) nr. 1178, folio 107 verso.
- 41) ARAB, Archief Rekenkamer, nr. 45038, folio 38 verso.
- 42) Kappelhof, a.w., nr. 379.
- 43) Kappelhof, a.w., nr. 369.
- 44) RANB, BP, nr. 1188, folio 191 en nr. 1190, folio 353 verso.
- 45) RANB, BP, nr. 1190, folio 202 verso en 354.
- 46) RANB, BP, jaar 1438/39, folio 54; 1440/41, folio 20 verso en 1444/45, folio 102 verso.
- 47) RANB, BP, nr. 1187, folio 32.
- 48) RANB, BP, nr. 1223, folio 44 (dd. 1454).
- 49) RANB, BP, nr. 1215, folio 323 verso (dd. 1445).
- 50) Strickgrefier (zie noot 37), folio 142.
- 51) In de cijnskring Oisterwijk komen wij in 1340 tegen: Godefridus Cauwersijn en Wendelmodis fil. Cauwersijns. ARAB, Archief Rekenkamer, nr. 45038, folio 110 verso en 116 verso.
- 52) RANB, BP, jaar 1443/44, folio 81 verso.
- 53) OB nr. 372.
- 54) OB nr. 376.
- 55) OB nr. 377.
- 56) OB nr. 332.
- 57) OB nr. 331.
- 58) T. Klaversma, De heren van Cranendonk en Eindhoven ± 1200-1460, Eindhoven 1969, p. 77-79.
- 59) T. Klaversma, De geslachten van Altena en Horne tot ca. 1300, in: Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg, Tome CXIV, 1978, p. 24.
- 60) Klaversma (noot 58), p. 11.
- 61) OB nr. 69.
- 62) C.R. Hermans, Analytische Opgave der gedrukte charters enz., 's-Hertogenbosch 1844, p. 281 (1145 oktober 18).
- 63) Klaversma (noot 58), p. 11.
- 64) Klaversma (noot 58), p. 11-12; Klaversma (noot 59), p. 18-30.

- ⁶⁵⁾ Aanwezig in Museum Kempenland, Eindhoven. Een opgravingsrapport is nooit verschenen.
- ⁶⁶⁾ RANB, Archief Rentmeester-Generaal, nr. 134, folio 10.
- ⁶⁷⁾ Zie zg. Stootboek (noot 26), folio 54 verso.
- ⁶⁸⁾ Kappelhof, a.w., nr. 108.
- ⁶⁹⁾ De heer van Cranendonk bezat in 1340 een molen (1379: windmolen) te Zeelst en in 1393 een windmolen in de parochie Blaarthem St.Lambrechts, ter plaatse Gestel. De laatste molen met het gemaal van de dorpen Zeelst (sic!), Blaarthem St.Severijns, Blaarthem St.Lambrechts, Gestel en Strijp, ARAB, Archief Rekenkamer, nr. 45038, folio 94 verso; RANB, BP, nr. 1179, folio 666 en nr. 1176, folio 84.